

بررسی موانع زمینه ای مؤثر بر فعالیت های پژوهشی در دانشگاه علوم پزشکی شیراز از دیدگاه اعضای هیأت علمی^۱

زهرا کریمیان^۲

زهرا صباغیان^۳

بهرام صالح صدق پور^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۸۸/۰۴/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۱۲/۰۸

چکیده

تحقیق حاضر با هدف بررسی موانع زمینه ای مؤثر بر پژوهش دانشگاه در ۴ حیطه موانع فرهنگی اجتماعی، سیاسی، نظام آموزشی و راهبردها و سیاست های کلان انجام پذیرفت. این پژوهش از نوع کاربردی و به روش پیمایشی انجام گرفته و جامعه آماری آن را اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی شیراز تشکیل می دهد. نمونه گیری به روش طبقه ای و به نسبت دانشکده ها و مراکز تحقیقاتی انجام شد. ابزار تحقیق پرسشنامه محقق ساخته بود و روایی صوری و محتوایی آن از دیدگاه متخصصین و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۹۲/۸ درصد بدست آمد. نتایج نشان داد اعضای هیأت علمی وجود موانع آموزشی، فرهنگی اجتماعی، سیاسی و راهبردی را در دانشگاه تأیید نموده اند. در بررسی دیدگاه اعضای هیأت علمی به تفکیک جنسیت، مرتبه

۱. برگرفته از پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته مدیریت و برنامه ریزی آموزش عالی دانشگاه شهید بهشتی در سال ۱۳۸۷

۲. دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی دانشگاه شهید بهشتی؛ کارشناس مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی شیراز z_karimian_z@yahoo.com

۳. استاد دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی

۴. استادیار دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی

علمی، دانشکده و داشتن مسئولیت اجرایی تفاوت معنادار دیده شد اما در مورد سابقه خدمت و رشته تحصیلی این تفاوت در حد معنادار نبود. در مجموع به نظر می‌رسد اصلاح نظام آموزشی کشور، فرهنگ سازی علمی در جامعه، پرهیز از حاکمیت رویکردهای جناحی و گروهی در راهبری فعالیت های علمی و توجه به اهداف و اولویت های اصلی بخش تحقیقات در سیاست گذاری های کلان آموزش عالی از ضرورت های اصلی حوزه تحقیقات دانشگاهی و رفع مشکلات دانشگاه هاست.

واژگان کلیدی:

دانشگاه، پژوهش، موانع، دانشگاه علوم پزشکی شیراز

بیان مساله

در سند چشم انداز بیست ساله کشور، "ایران سال ۱۴۰۴، کشوری است توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه،... برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری با تأکید بر جنبش نرم افزاری، ارتقای نسبی درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل، جامعه اخلاقی، نو اندیشی و پویایی فکری و اجتماعی و..." (سند چشم انداز، ۱۳۸۴: ۱).

بر اساس مهمترین میثاق ملی کشور؛ تولید علم، پویایی فکری و برخورداری از دانش نوین، نماد اقتدار جامعه و بستری برای توسعه در کلیه امور می باشد. در این میان تحقیقات، محور پیشرفت و توسعه علمی محسوب گردیده و نقش بنیادی در دستیابی به اهداف تعیین شده دارد. اهمیت پژوهش و تولید علم در دنیای امروز به حدی است که در ارزیابی کارنامه علمی هر کشور، میزان ارائه مقالات، تعداد نیروی محقق و حجم سرمایه گذاری در بخش تحقیقات به عنوان شاخص های توسعه یافتگی در نظر گرفته می شوند (صدیق و همکاران ۱۳۸۳: ۲۴۹-۲۴۵) دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی به لحاظ جایگاه فکری و معنوی خود در جامعه، مبداء ظهور دانش و ایده های نوین اند و نقش مهمی در تعالی و پیشرفت کشور ایفا می کنند (مکنون ۱۳۸۳: ۳۰۲ - ۳۰۱). به همین جهت راهبری تحقیقات دانشگاهی از ارکان اصلی نظام آموزش عالی به شمار می رود. تحلیلی بر روند تحقیقات علمی ایران در دهه اخیر نشان می دهد کشورمان در عرصه های علمی پیشرفت های قابل توجهی را تجربه کرده است اما با این وجود سهم ما از تولید علم دنیا بسیار محدود بوده است. تولید علم ایران با جمعیتی بالغ بر یک در صد از کل جمعیت دنیا حدود ۰/۲ درصد است. این در حالیست که کشور ترکیه با جمعیتی مشابه، با تولید علمی معادل پنج برابر ایران در جایگاه اول منطقه قرار دارد (انصافی و غریبی، ۱۳۸۶). اگرچه با وجود توانمندی های کشور در عرصه های مختلف علمی نیل به اهداف و آرمان های توسعه کشور دور از انتظار نیست اما وجود برخی موانع، مسیر فعالیت های تحقیقاتی در دانشگاه را با مشکل مواجه می کند. هدفمند نبودن تحقیقات، ارتباط ناکافی مؤسسات علمی با متن جامعه، عدم کاربست تولیدات علمی، مسائل مالی و اقتصادی (ملک افضلی ۱۳۸۳)، ضعف ساختار ارتباطی مراکز تحقیقاتی (حکیم و همکاران ۱۳۸۷: ۱۸۵) مشکلات اداری و مسائل

حرفه ای اساتید(عسگری و فرمانبر ۱۳۸۸: ۲۴۵) و (عباسی ۱۳۸۸: ۳۸۹)، ضعف توانمندی- های پژوهشی و مشکلات سازمانی(سالم صافی و همکاران ۱۳۸۸: ۳۵۱)... از جمله مواردی هستند که به عنوان موانع و بازدارنده های تحقیق مورد بررسی قرار گرفته اند. اما دامنه این موانع صرفاً به حیطه دانشگاه محدود نشده و تا حد زیادی از پیرامون دانشگاه تأثیر می پذیرد. مشکلات سیاسی و اجتماعی(صادقی رشاد ۱۳۸۵)، (کریمیان و همکاران ۱۳۸۹)، (امینی و همکاران ۲۰۰۹)، نظام آموزشی و مسائل اقتصادی (قورچیان ۱۳۸۳) و... از جمله موانع بنیادی هستند که از فضای بیرونی دانشگاه بر آن تأثیر می گذارند. سامان دهی به تحقیقات دانشگاهی نیز بدون شناخت این دسته موانع میسر نیست. در این تحقیق موانع و مشکلات پیرامونی دانشگاه در ۴ حیطه موانع فرهنگی اجتماعی، نظام آموزشی، راهبردها و سیاست های کلان و موانع سیاسی مورد بررسی قرار گرفته و پاسخ به دوسؤال عمده را دنبال می کند:

۱. از دیدگاه اعضای هیأت علمی کدام یک از موانع پیرامونی دانشگاه بر فعالیت های تحقیقاتی موثرند؟

۲. آیا بین دیدگاه اعضای هیأت علمی در مورد موانع پیرامونی و عوامل زمینه ای به تفکیک جنسیت، مرتبه علمی، نوع دانشکده، رشته تحصیلی، داشتن مسئولیت اجرایی و سابقه خدمت تفاوت معناداری وجود دارد؟

مبانی نظری

نگاهی سیستمی به عملکرد دانشگاه ها مبین آن است که سازمان دانشگاه و پدیده های جاری در آن متاثر از نحوه عملکرد سیستم های پیرامونی آن است و نمی توان دانشگاه را صرفاً با تحلیل عوامل درونی آن بررسی نمود و به فهم کاملی از آن دست یافت. عوامل کلانی که از ناحیه پیرامونی دانشگاه بر آن موثرند مجموعه ای از عوامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است که با ماهیت روابطی که دارند بر ساز و کارهای دانشگاهی تأثیر می گذارند.

*** فرهنگ و اجتماع:** فرایستیم های فرهنگی و اجتماعی به لحاظ گستره زیاد و در هم تنیدگی آنها با سایر عوامل درونی و بیرونی دانشگاه تأثیر زیادی بر ایجاد فضای علمی و

بستر سازی تحقیقات دارند. وجود فضای اجتماعی مناسب بی شک در گسترش تحقیقات و حمایت از محققین نقش مهمی را ایفا می کند. صافی در آسیب شناسی فعالیت های تحقیقاتی، معتقد است با وجود آنکه محدودیت های قانونی، علمی، اطلاعاتی، ارتباطی، مالی و سازمان دهمی از جمله موانع پژوهش در جامعه علمی کشور هستند، اما مهمترین مانع تحقیقات دانشگاهی، باور و نوع نگرش جامعه به پژوهش است که بر سایر حیطه ها تأثیر می گذارد (صافی ۱۳۸۰: ۹). قورچیان در همین رابطه به برخی عوامل اجتماعی و فرهنگی اشاره می کند که روند تحقیقات را تحت تأثیر قرار می دهند. به عنوان مثال وابستگی کشور به درآمدهای حاصل از نفت گرچه ریشه اقتصادی دارد اما این وابستگی به تدریج بر فرهنگ و روحیه تلاش و جستجوگری جامعه تأثیر داشته و جایگاه پژوهش را در توسعه و درآمدزایی به حاشیه رانده است (قورچیان ۱۳۸۳: ۶). کریمی در بررسی چالش های اصلی نظام پژوهش به موانع روان شناختی و اجتماعی می پردازد. به زعم وی، عدم خودباوری عمومی جامعه علمی به توان اندیشه سازی و دانش افزایی، فردگرایی، ضعف فرهنگ کار جمعی، فقدان منطق گفتگو و نقد، بین ارباب فکر و اندیشه و ضعف جسارت و شجاعت علمی مهمترین چالش هایی هستند که در ابعاد اجتماعی و روانشناختی بر روح حاکم بر جامعه تأثیر گذاشته و تقلید گرایی و عادت به مصرف زدگی را در جامعه تقویت می کنند (کریمی ۱۳۸۳: ۴۱-۴۰). فاطمی، ریشه این مشکل را در نحوه اجتماعی شدن افراد جستجو می کند. او معتقد است در اغلب کشورهای کمتر توسعه یافته افراد به ندرت در زندگیشان با معیار های منطقی، آزاد منشانه و حقیقت جو ارتباط داشته اند. از زمان کودکی به آنها آموخته شده است که هر چیزی را مجاز نیستند بدانند. زندگی اجتماعی بعدی نیز به آنها می آموزد که ساختار شکنی و اعتراض حدی دارد، در محدوده خاصی می توان سؤال کرد و انتقاد نیز از مرز مشخصی نمی تواند فراتر رود. محقق نیز همچون آحاد جامعه در چنین شرایطی رشد یافته و زندگی کرده است. در چنین محیطی، زمینه خاموش شدن و بی ثمر گردیدن تدریجی وجود دارد (فاطمی ۱۳۷۴: ۴۷). جایگاه دانش و دانشمندان از دیگر ابعاد اجتماعی است که در این باره قابل طرح است. صادقی رشاد در مقاله ای با عنوان ۱۱ مانع پیش پای تولید علم در ایران به واژه «حجاب معاصرت» و جایگاه علم و عالم در جامعه اشاره می کند. به زعم وی، علما و دانشمندان معمولاً در عصر خود کمتر شناخته

می شوند و گاه مشکلات و دغدغه های آنها به فراموشی سپرده می شود و تقدیر و بزرگداشت آنها گاه زمانی اتفاق می افتد که دیگر از میان ما رفته اند (صادقی رشاد۱۳۸۵: ۱۰). ملک افضلی نیز در نگاهی دیگر، ریشه مشکلات تحقیق را در نوع نگرش جامعه؛ به ویژه سیاستگذاران به مقوله پژوهش بیان می دارد، او معتقد است در اغلب کشورهای کمتر توسعه یافته، به پژوهش نه با رویکرد سرمایه گذاری بلکه به عنوان هزینه های تحمیلی نگاه می شود و جایگاه پژوهش به عنوان محور توسعه در فرهنگ عمومی این جوامع نهادینه نشده است. و از سوی دیگر میان پژوهش گران و سیاست گذاران ارتباط پایدار و پویا بر قرار نبوده و نتایج تحقیق در عمل به گشودن مسأله یا رفع مشکلی از جامعه نمی انجامد (ملک افضلی ۱۳۸۳: ۵ و ۶).

*** نظام آموزشی:** نظام آموزشی از عوامل بنیادی دیگری است که بر فعالیت های پژوهشی تأثیر گذار است. ایجاد روحیه پژوهشی، امری اتفاقی نیست بلکه محصول یک فرایند تربیتی است که دانش آموز دیروز، دانشجوی امروز و استاد فردا را در دامن خود پرورش می دهد. نظام آموزش عالی در امتداد نظام آموزش ابتدایی و متوسطه است و در هریک از این مراحل، زمینه ورود به مرحله بعد مهیا می شود. طرح سؤال، ایجاد فضای مباحثه و مطالعه هدفمند مواردی است که باعث ایجاد و تقویت روح علمی در فضاهای آموزشی شده و به ارتقای سطح علمی در جامعه منجر خواهد شد (شریعتمداری ۱۳۸۳: ۱۲۹). شیوه اداره کلاس و راهنمایی دانشجویان در قبل و بعد از دانشگاه باید به گونه ای باشد که فراگیران را به جستجوگری و پژوهش سوق دهد (حمیدی زاده ۱۳۸۳: ۳۲۰) دانشگاه ها باید به تربیت افرادی بپردازد که توانایی انجام پژوهش علمی و خلق دانش نوین را داشته باشند (فرمان باربارا ۱۳۸۳: ۶۷۷). اما وجود دوگانگی در سیستم آموزش کشور در قبل و بعد از ورود به دانشگاه ضربه بزرگی بر آموزش هدفمند و کارآمد وارد آورده است. مشکل از آنجا آغاز می شود که در نظام آموزش و پرورش کشور، اساساً تحقیق و پژوهش جایگاه روشنی ندارد و دانشجوی آینده، دوران نسبتاً طولانی قبل از دانشگاه را بدون پژوهش دنبال می کند و آموزش ها، بیشتر در قالب مطالب نظری و مباحث غیر عملیاتی دنبال می شود و پس از ورود به دانشگاه تا فرد بخواهد خود را با تحقیق و پژوهش وفق دهد و با مبانی تحقیق آشنا شود، فارغ التحصیل می شود. فاصله میان دانش آموز سال آخر

دبیرستان با دانشجوی سال اول دانشگاه، تنها یک کنکور است و آیا با گذشت یک سال می توان از دانش آموز دیروز و دانشجوی امروز انتظار تفکر پژوهشی داشت (قورچیان ۱۳۸۳: ۷). همه این عوامل در نهایت منجر به آن می شود که دانش آموزان، پژوهشگر و کنجکاوتربیت نمی شوند و عادت به مسأله یابی در آنها پرورش نمی یابد.

*** راهبردها و سیاست های کلان:** برنامه ریزی های تحقیقاتی در دانشگاه تابعی از سیاست های فرادست در سطوح کلان آموزش عالی است. برخورداری از یک دید وسیع و دور اندیش و اتخاذ سیاست های علمی، یک ضرورت ارزشمند در سیاست گذاری و مدیریت کلان تحقیقات و هدایت گر فعالیت های پژوهشی دانشگاه ها است. سیاست علمی؛ مجموعه خط مشی ها و تصمیمات کلی است که به منظور افزایش معرفت علمی و توسعه روش ها و بهره وری در تولید و اشاعه علم اتخاذ می شوند. سیاست پژوهشی نیز به عنوان بخشی از سیاست علمی، مجموعه ای از خط مشی ها و تصمیمات کلی برای بهبود دانشگاه، توسعه روش ها و تأمین منابع و عوامل تحقیقاتی است که رسیدن به اهداف را میسر می نماید (قانع راد ۱۳۷۹: ۲۴). هدفگذاری صحیح، تعیین اولویت ها و خط مشی ها و برنامه های راهبردی، مسیر فعالیت های تحقیقاتی در دانشگاه را جهت دهی و هموار می کند. از طرف دیگر اگر جامعه علمی، پیشنهاد اولویت های تحقیقاتی و تدوین یک دستور کار عملی را برای علوم انجام ندهد، آنگاه کسانی اولویت ها و سیاست های علمی را تعیین خواهند نمود که آگاهی از این امر ندارند. نتیجه این کار دستوراتی خواهد بود که نه مورد حمایت جامعه علمی و نه مطلوب جامعه عمومی خواهد بود و از تعهد و عزم ملی برای اجرای آن بی بهره خواهد شد (محمد رضایی و سرحد ۱۳۷۵: ۳۴). ارتباط بین سیاستگذاران و پژوهشگران از دیگر الزاماتی است که بر سودمندی تحقیقات موثر است. تمایل رو به افزایش به تصمیم گیری های مبتنی بر شواهد^۱، به روز بودن و به هنگام بودن تولید اطلاعات را می طلبد. این امر مستلزم برقراری یک ارتباط موفق و پایدار بین پژوهشگران و سیاستگذاران است. این ارتباط با نزدیک کردن حوزه تصمیم سازی و تصمیم گیری، امکان بازگشت سرمایه گذاری در بخش پژوهش را نیز مهیا می کند (هینکز و استیفسون

¹Evidence – Based Decision Making

۲۰۰۴: ۱). اما با وجود تأکید بر سیاستگذاری های مبتنی بر شواهد^۱، در عمل نتایج فعالیت های پژوهشی در تصمیم گیری ها و سیاستگذاری های کلان چندان به کار گرفته نمی شود و یا در نیمه راه می گردد (پیترسون و همکاران ۲۰۰۷: ۲۸-۲۲).

این امر شاید ناشی از این مسئله باشد که پژوهشگران و سیاستگذاران همواره در دو گروه مجزا قرار داشته اند. با نگرش ها، علایق، برنامه ها، چالش ها، مخاطبین و حتی اصطلاحات و ادبیات متفاوت که ناشی از تفاوت در ماهیت این دو حوزه می باشد. بر قراری ارتباط بین پژوهشگران و سیاستگذاران یکی از چالش های مهم مدیریتی در استفاده بهینه از نتایج پژوهش ها در سیاستگذاری ها و تصمیم گیری های کلان می باشد (کوهن ۲۰۰۱: ۴۴).

*** استقلال، آزادی علمی و سیاست:** مدیریت در دانشگاه ماهیتاً نیاز به یک جو آزاد و دموکراتیک دارد که بتواند با دیدی باز با محیط بر خورد کرده و برای نقش تک تک افراد در اداره امور ارزش قایل باشد. در چنین محیطی است که همکاری افراد، سنگ بنای موفقیت و پیشرفت تلقی می شود. اما در برخی جوامع، اهداف، خواست ها و محدودیت های سیاسی حاکم بر حیطه های علمی به عنوان عامل بازدارنده فعالیت های دانشگاهی مطرح است. حاکمیت تفکر سیاسی، سیستم متمرکز تصمیم گیری دولتی، تعلقات خاص گروهی، قومی و جناحی از جمله موانعی است که بر سر راه پژوهشگران قرار دارد و این امر با آزادی علمی که اصل بدیهی و شناخته شده در کار پژوهشی است منافات دارد (فاطمی ۱۳۷۴: ۲۳). آزادی علمی از اصول پشتیبان فعالیت های پژوهشی اعضای هیأت علمی به شمار می رود که بر اساس آن اعضای هیأت علمی در یک جامعه سالم می باید از حق طبیعی خود برای تبادل آزاد اندیشه ها و نظریه ها در کلاس درس، اجرای آزادانه پژوهش و انتشار نتایج آن و اظهار نظر های تخصصی درباره موضوعات علمی و... برخوردار باشند (آراسته ۱۳۸۳: ۱).

عامل دیگر در این مسئله بحث استقلال علمی دانشگاه هاست. ژان دوگوروف و همکارانش، استقلال دانشگاه را به معنای عدم التزام و پابندی به دیوان سالاری دولتی در

¹Evidence – Based Policy Making

ارتباط با سازمان داخلی دانشگاه، و آزادی در مدیریت آن، توزیع منابع مالی داخلی، کسب درآمد از منابع مالی خارجی، استخدام کارکنان، شرایط تحصیل و بالاخره آزادی در مورد نحوه تدریس و انجام پژوهش تعریف می‌کند و معتقداند اگر دانشگاه استقلال نداشته باشد، نمی‌تواند نقش خود را به خوبی ایفا نماید (جاودانی ۱۳۸۳: ۹). اعطای استقلال به دانشگاه‌ها سیاستی اصولی برای افزایش مسئولیت‌پذیری، پاسخ‌گویی و ایجاد ثبات است. جذب منابع مالی، تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری از موضوعات مهم در بحث استقلال علمی دانشگاه‌هاست. کمک‌های مالی دولت‌ها هرگز نباید مانع از آزاد اندیشی دانشگاه‌ها و روحیه حقیقت‌جویی آنها گردد. زیرا علم و فرهنگ، ذاتا آزادی طلبند و نمی‌توان آنها را به انقیاد بودجه بندی و برنامه ریزی در آورد. بلکه این گریز از انقیاد را می‌باید با جلب مشارکت بیشتر اعضای هیأت علمی در فرایند مدیریت دانشگاهی و پیروی از الگوهای تشویقی هدایت نمود (ذاکر صالحی ۱۳۸۳: ۲۵۵). اعتماد متقابل بین دانشگاه و سیاست از مهم ترین مقوله‌های ایجاد روابط سالم در جامعه است. جیمز کلن در این رابطه معتقد است افزایش اعتماد به نخبگان، به افزایش امکان بالقوه کنش اجتماعی آنها منجر شده و عدم اعتماد به نخبگان باعث بوجود آمدن فشاری می‌شود که به تفویض اعتماد به جایی دیگر منجر می‌گردد (محسنی ۱۳۸۳: ۱۴). از دیگر مشکلاتی که حاکمیت مسائل سیاسی بر فضاهاى علمى می‌تواند به دنبال داشته باشد تغییر مداوم برنامه‌ها و سیاست‌گذاری‌های علمی و پژوهشی ناشی از تحولات دوره‌ای سیاسی است. این امر منجر می‌گردد برنامه‌ها نتوانند در متن جریان اجرای خود ریشه بگیرند و نتایج و دستاورد های آن به ثمر بنشینند که علاوه بر اتلاف منابع، بی انگیزگی محققین را در پی خواهد داشت (فاطمی ۱۳۷۴: ۳۴). در مجموع آنچه از بررسی دیدگاه‌ها و تحقیقات گذشته بر می‌آید بخش زیادی از مشکلات و آسیب‌های حوزه پژوهش متأثر از مشکلات فرا سازمانی و بیرونی آموزش عالی است. به لحاظ زیربنایی بودن این دسته از مسائل شناخت آنها می‌تواند تصویری کامل‌تر از چالش‌های آموزش عالی و دانشگاه‌ها را پیش روی ما قرار دهد.

روش شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نوع کاربردی و به روش توصیفی پیمایشی انجام گردید. جامعه آماری پژوهش را ۵۵۰ نفر از اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی شیراز تشکیل داد که با استفاده از جدول مورگان و نمونه گیری طبقه‌ای، حجم نمونه‌ای بالغ بر ۲۴۰ نفر به نسبت ۸ دانشکده و مرکز تحقیقاتی به روش تصادفی انتخاب و در مجموع ۲۲۷ پرسشنامه بازگردانده شد.

ابزار پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته شامل ۲۶ سؤال بسته پاسخ، اطلاعات شخصی و شغلی و چند سؤال باز پاسخ طراحی گردید. با مطالعه منابع علمی معتبر و دیدگاه ۱۵ نفر از متخصصین، روایی محتوایی و صوری پرسشنامه تأیید گردید و با استفاده از مطالعه آزمایشی روی ۴۰ نفر از اعضای هیأت علمی، پایایی ابزار با آلفای کرونباخ ۰/۹۲/۸٪ مورد تأیید قرار گرفت. برای تحلیل اطلاعات، از نرم افزار ۱۵ Spss استفاده شد. در آزمون سؤال اول تحقیق از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد و برای سؤال دوم تحقیق نیز از آزمون-های تی گروه‌های مستقل، مانوا، تحلیل واریانس یکراهه و آزمون تعقیبی توکی استفاده شد. نحوه نمره گذاری گزینه های پرسشنامه شامل موافقم= ۴، نسبتاً موافقم= ۳ نسبتاً مخالفم= ۲ و مخالفم= ۱ در نظر گرفته شد. نسبت مجموع نمره گزینه‌ها بر تعداد گزینه‌ها معادل ۲/۵ بدست آمد. که همه نسبت‌ها از ۱۰۰ محاسبه گردید و بدین ترتیب میانگین نظری تحقیق برابر ۶۲/۵ از صد محاسبه شد.

نتایج و یافته‌ها

یافته‌های توصیفی نشان داد، از بین ۲۲۷ نفر نمونه تحقیق، ۵۳/۳٪ مرد و ۴۶/۷٪ زن، ۲۲/۲٪ مری، ۴۴/۱٪ استادیار، ۱۸/۱٪ دانشیار و ۵/۶٪ مرتبه استادی داشتند. از نظر رشته تحصیلی، ۱۵٪ افراد در رشته های پزشکی جراحی، ۱۶/۳٪ پزشکی غیر جراحی، ۲۴/۴٪ علوم پایه پزشکی، ۱۶/۷٪ پیراپزشکی بالینی و ۱۷/۶٪ رشته های غیر پزشکی بودند. از نظر دانشکده یا محل خدمت، ۳۷/۴٪ اعضای هیأت علمی در دانشکده پزشکی، ۹/۷٪ دانشکده دندانپزشکی، ۷٪ داروسازی، ۱۳/۲٪ پرستاری مامایی، ۴/۴٪ توانبخشی، ۱۰/۱٪ پیراپزشکی، ۹/۷٪ بهداشت و مدیریت و ۸/۴٪ در مراکز تحقیقاتی مشغول به کار بودند (این تعداد

متناسب با تعداد اعضای هیأت علمی در هر دانشکده بود). ۴۶/۳٪ دارای مسئولیت اجرایی و بقیه افراد مسئولیت اجرایی نداشتند. و از نظر سابقه خدمت ۴۰/۲٪ بین ۱ تا ۱۰ سال، ۳۹/۳٪ بین ۱۰ تا ۲۰ سال و ۲۰/۵٪ از اعضای هیأت علمی بیش از ۲۰ سال سابقه کار داشته‌اند. نتایج مربوط به سؤالات تحقیق و جداول مربوطه در ادامه آمده است:

۱. از دیدگاه اعضای هیات علمی کدام یک از موانع بیرونی دانشگاه بر فعالیت‌های تحقیقاتی موثرند؟

جدول شماره ۱. نتایج آزمون T تک نمونه ای - دیدگاه اعضای هیأت علمی در مورد موانع بیرونی فعالیت های تحقیقاتی

موانع	تعداد پاسخ ها	میانگین نمره (از صد)	انحراف معیار	آماره T	درجه آزادی	P Value
راهبردی و سیاست گذاری	۱۹۱	۸۶/۲۴	۸/۰۳	۱۴۸/۴۵۰	۱۹۰	<۰/۰۱
آموزشی	۲۱۹	۸۴/۳۶	۹/۶۶	۱۲۹/۱۸۰	۲۱۸	<۰/۰۱
فرهنگی اجتماعی	۲۱۴	۸۱/۲۵	۱۱/۲۲	۱۰۵/۹۰۴	۲۱۳	<۰/۰۱
سیاسی	۲۰۳	۷۵ / ۰۰	۱۳/۵۶	۷۸/۷۹۶	۲۰۲	<۰/۰۱

طبق نتایج بدست آمده از آزمون تی تک نمونه ای با و با در نظر داشتن آماره تی، سطح اطمینان ۰/۹۹، و حد میانگین توافق ۶۲/۵ از صد، از دیدگاه اعضای هیأت علمی همه موانع راهبردی، آموزشی، سیاسی و فرهنگی اجتماعی بر فعالیت‌های پژوهشی مؤثر بوده‌اند ($P_{Value} < 0/01$). همچنین، موانع راهبردی و سیاست‌گذاری با میانگین ۸۶/۲۴ از صد بیشترین و موانع سیاسی با میانگین ۷۵ از صد کمترین اثر بازدارندگی را بر فعالیت‌های تحقیقاتی داشته‌اند. میانگین گویه‌های هر حیطه در جداول شماره ۲ تا ۵، آمده‌است:

جدول شماره ۲. میانگین توافق پاسخ‌گویان با هر یک از گویه های حیطه موانع راهبردی و سیاست‌گذاری

میانگین توافق (نمره از ۱۰۰)		گویه	
M	S. D		
۸۹/۱	۱۴/۵	ب. سگداری راهبردی و	مشخص نبودن جایگاه بخش خصوصی در تحقیقات دانشگاهی حوزه بهداشت و درمان
۸۸/۲	۱۴/۹		نبود نظام ارزیابی مناسب از تأثیر تحقیقات انجام شده در رفع نیاز های جامعه
۸۸/۱	۱۳/۵		نبود بانک اطلاعاتی جامع تحقیقات علوم پزشکی در کشور
۸۷/۹	۱۴/۴		یکپارچه نبودن بانک‌های اطلاعاتی وزارت علوم و تحقیقات و وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی

۸۷/۰	۱۶/۵	پایین بودن سهم بودجه پژوهشی دانشگاه‌های علوم پزشکی
۸۶/۶	۱۵/۹	عدم توزیع مناسب بودجه پژوهشی موجود متناسب با نیازها و اولویت های اصلی بهداشت و درمان کشور
۸۳/۸	۱۴/۸	شفاف نبودن سیاست ها و برنامه های دولت در سهم پژوهش های کاربردی و بنیادی از کل فعالیت های پژوهشی
۸۳/۵	۱۸/۲	نبود نگرش سرمایه ای به پژوهش در بین سیاست‌گذاران کلان فعالیت های تحقیقاتی
۸۱/۱	۱۶/۳	نبود برنامه ریزی جامع و شفاف تحقیقات علوم پزشکی در سطح کشور (تعیین اولویت‌ها، راهبردها و رهیافت‌ها)

در بین موانع راهبردی، مشخص نبودن جایگاه بخش خصوصی در تحقیقات دانشگاهی حوزه بهداشت و درمان مهمترین مانع از دیدگاه اعضای هیأت علمی مطرح شده است (۸۹/۱). و نبود نظام ارزیابی مناسب از تأثیر تحقیقات انجام شده در علوم پزشکی در رفع نیاز های جامعه با میانگین ۸۸/۲ از صد، اولویت دوم را در بین گویه ها داشت.

جدول شماره ۳. میانگین توافق پاسخ‌گویان با هر یک از گویه های حیطه موانع آموزشی

میانگین توافق (نمره از ۱۰۰)		گویه	
M	S. D		
۹۰/۸	۱۴/۷	عدم آماده سازی و پرورش روحیه پژوهشگری در نظام آموزشی قبل از دانشگاه	رتبه اول
۸۹/۶	۱۵/۱	ضعف توانایی های حل مساله، طرح سؤال و نقد در مدرسه و پیش از دانشگاه	
۸۶/۴	۱۶	عدم پویایی روش‌های تدریس و برنامه های درسی دانشگاهی در ایجاد فضای مناسب پژوهشی	
۸۵/۳	۱۷/۹	عدم هماهنگی و انسجام فعالیت های حوزه آموزش و پژوهش در دانشگاه	
۷۰/۲	۲۰/۴	ارتباط نا کافی استاد و دانشجو در طرح ها و فعالیت های تحقیقاتی	

در بین موانع آموزشی، عدم آماده سازی و پرورش روحیه پژوهش‌گری در نظام آموزشی قبل از دانشگاه مهمترین مانع از دیدگاه اعضای هیأت علمی مطرح شده است (۹۰/۸). ارتباط ناکافی استاد و دانشجو در طرح ها و فعالیت‌های تحقیقاتی با وجود آنکه میانگین بیش از ۶۲/۵ را نشان داده و مانع تلقی می شود اما به طور محسوسی در مقایسه با سایر موانع، مقدار کمتری را نشان داده است (۷۰/۲).

جدول شماره ۴. میانگین توافق پاسخ‌گویان با هر یک از گویه های حیطه موانع سیاسی

میانگین توافق (نمره از ۱۰۰)		گویه	
M	S. D		
۷۹/۱	۲۱/۱	تأثیر روابط سیاسی و بین المللی کشور بر پذیرش و چاپ مقالات محققان ایرانی در مجلات خارجی	۳ ۲ ۱
۷۶/۹	۲۱/۲	تأثیر نگرش های سیاسی برخی مدیران دانشگاهی بر فضای علمی و پژوهشی دانشگاه	
۷۶/۵	۲۰/۵	تغییر مداوم برنامه ها و طرح های پژوهشی پس از تغییر و تحولات دوره ای سیاسی	
۷۴/۶	۲۱/۷	کاهش بنیه علمی دانشگاه به علت کناره گیری بخشی از نیروی علمی کشور در اثر اختلاف نظرهای سیاسی	
۶۶/۸	۲۳/۹	نا کافی بودن فضای آزاد علمی در انتخاب موضوعات پژوهشی، بیان آزادانه افکار و انتشار نتایج پژوهش ها	

در بین موانع سیاسی، تأثیر روابط سیاسی و بین المللی کشور بر پذیرش و چاپ مقالات محققان ایرانی در مجلات خارجی به عنوان مهمترین مانع از دیدگاه اعضای هیأت علمی مطرح شده است (۷۹/۱). همچنین تأثیر نگرش های سیاسی مدیران دانشگاهی بر فضاهای علمی دومین مانع عمده بیان شده است (۷۶/۹ از صد). نا کافی بودن فضای آزاد علمی در انتخاب موضوعات پژوهشی، بیان آزادانه افکار و انتشار نتایج پژوهش ها نیز با میانگین توافق ۶۶/۸ از صد کمترین مانع سیاسی بوده است.

جدول شماره ۵. میانگین توافق پاسخ‌گویان با هر یک از گویه های حیطه موانع فرهنگی اجتماعی

میانگین توافق (نمره از ۱۰۰)		گویه	
M	S. D		
۸۹/۲	۱۵/۳	کمی روحیه تلاش و جستجوگری و ترجیح روش های راحت تر برای نیل به اهداف در عموم آحاد جامعه	۳ ۲ ۱
۸۶/۲	۱۶/۶	ترجیح منافع شخصی به جای توجه به پیشرفت و توسعه کلان کشور در بین افراد به عنوان فرهنگ حاکم بر جامعه	
۸۳/۰	۱۷/۰	رابطه ضعیف دانشگاه ها و رسانه های جمعی در ایجاد فضای علمی و اشاعه فرهنگ پژوهش در کشور	
۸۲/۳	۱۷/۸	بی اهمیتی به تلاش پژوهشگر و نتایج پژوهش در فرهنگ عمومی جامعه	
۸۲/۳	۲۰/۰	وابستگی جامعه به اقتصاد تک محصولی نفت به جای تولید مبتنی بر تلاش علمی و پژوهش	
۷۵/۴	۲۲/۶	کم توجهی به نماد های انگیزاننده علمی در دانشگاه ها	
۷۱/۲	۲۱/۲	کاهش اعتماد به نفس علمی در عموم جامعه ناشی از احساس فاصله زیاد دانش و تکنولوژی با کشور های پیشرفته	

در بین موانع فرهنگی اجتماعی، نبود روحیه تلاش و جستجوگری و راحت طلبی درنیل به اهداف در عموم جامعه (۸۹/۲) و ترجیح منافع شخصی به جای توجه به پیشرفت و توسعه کلان کشور به عنوان فرهنگ عمومی جامعه (۸۶/۲) از مهمترین موانع از دیدگاه اعضای هیأت علمی مطرح شده‌اند.

۲. آیا بین دیدگاه اعضای هیأت علمی در مورد موانع برون سازمانی و عوامل زمینه‌ای به تفکیک جنسیت، مرتبه علمی، نوع دانشکده، رشته تحصیلی، داشتن مسئولیت اجرایی و سابقه خدمت تفاوت معناداری وجود دارد؟

❖ تفاوت دیدگاهها به تفکیک جنسیت

جدول شماره ۶. آزمون T مستقل؛ تفاوت دیدگاهها در مورد موانع بیرونی فعالیت‌های تحقیقاتی به تفکیک جنسیت

حیطه موانع	جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره T	درجه آزادی	P Value
سیاسی	مرد	۱۰۷	۷۲/۴۳	۱۳/۷۲	-۲/۹۰۳	۲۰۱	۰/۰۰۴
	زن	۹۶	۷۷/۸۶	۱۲/۸۵			
فرهنگی - اجتماعی	مرد	۱۱۴	۸۰/۶۰	۱۲/۰۸	-۲/۸۲۵	۲۱۲	۰/۰۰۵
	زن	۱۰۰	۸۴/۶۲	۹/۳۴			

چنانکه آزمون تی گروه‌های مستقل نشان می‌دهد، با سطح اطمینان ۰/۹۹ می‌توان ادعا نمود که میانگین توافق زنان در مورد موانع سیاسی و نیز اجتماعی- فرهنگی، بیش از مردان بوده است. به عبارتی زنان موانع سیاسی و فرهنگی اجتماعی را بیش از مردان نشان داده‌اند ($P \text{ Value} < 0/01$) اما در مورد موانع راهبردی و آموزشی تفاوت دیدگاهها معنادار نبود.

❖ تفاوت دیدگاهها به تفکیک مرتبه علمی

جدول شماره ۷. آزمون تعقیبی توکی؛ تفاوت دیدگاهها در مورد موانع آموزشی به تفکیک مرتبه علمی

حیطه موانع	احساس موانع از دیدگاه اعضای هیأت علمی	اختلاف میانگین ها	P Value
آموزشی	مربی < استاد	۷/۹۵	۰/۰۳

بر اساس نتایج بدست آمده از آزمون تحلیل واریانس یکراهه، عامل مرتبه علمی بر دیدگاه اعضای هیأت علمی در خصوص موانع آموزشی با سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ تأثیر دارد. آزمون تعقیبی توکی نشان داد اعضای هیأت علمی مربی در مقایسه با اعضای هیأت علمی دارای رتبه استادی موانع را بیشتر احساس کرده اند و در مورد موانع آموزشی تفاوت معنادار بود ($P\text{Value} < 0/05$). در مورد سایر حیطه ها تفاوت دیدگاهها معنادار نبود.

❖ تفاوت دیدگاهها به تفکیک دانشکده

بر اساس نتایج بدست آمده از آزمون تحلیل واریانس یکراهه، عامل دانشکده بر دیدگاههای اعضای هیأت علمی در خصوص موانع فرهنگی اجتماعی با سطح معناداری کمتر از ۰/۰۱، و در مورد موانع سیاسی با سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ تأثیر داشته است. آزمون تعقیبی توکی نشان داد دانشکده دندانپزشکی در مقایسه با پزشکی به طور معناداری موانع سیاسی را بیشتر احساس نموده اند. دانشکده داروسازی نیز همه موانع را کمتر از سایر دانشکده ها گزارش نموده و این تفاوت در موانع فرهنگی اجتماعی و در مقایسه با دانشکده پرستاری و مراکز تحقیقات معنادار بوده است. در مورد سایر موانع تفاوت بین دانشکده ها معنادار نبود.

جدول شماره ۸. آزمون تعقیبی توکی؛ تفاوت دیدگاه ها در مورد موانع فعالیت های تحقیقاتی به تفکیک دانشکده

حیطه موانع	احساس موانع از دیدگاه اعضای هیأت علمی	اختلاف میانگین ها	P Value
سیاسی	دندانپزشکی < پزشکی	۱۱/۴۳	۰/۰۱
فرهنگی اجتماعی	پرستاری < داروسازی	۱۱/۲۳	۰/۰۲
	مراکز تحقیقاتی < داروسازی	۱۳/۷۸	۰/۰۰

❖ تفاوت دیدگاهها به تفکیک داشتن مسئولیت اجرایی

بر اساس نتایج بدست آمده از آزمون تحلیل واریانس یکراهه، عامل مسئولیت اجرایی بر دیدگاه اعضای هیأت علمی در خصوص موانع فرهنگی اجتماعی با سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ تأثیر داشته است یعنی افراد دارای مسئولیت اجرایی، موانع فرهنگی اجتماعی را کمتر از گروه بدون مسئولیت اجرایی احساس نموده اند. در مورد سایر موانع تفاوتها معنی دار نبود.

جدول ۹. آزمون T مستقل؛ تفاوت دیدگاه‌ها در مورد موانع فرهنگی اجتماعی به تفکیک مسئولیت اجرایی

حیطه موانع	مسئولیت اجرایی	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره T	P Value
فرهنگی - اجتماعی	دارای مسئولیت اجرایی	۹۹	۷۹/۴۰	۱۲/۰۸	-۱/۱۷۲	۰/۰۳
	بدون مسئولیت اجرایی	۱۱۴	۸۲/۷۰	۹/۳۴		

بین دیدگاه‌های اعضای هیأت علمی به تفکیک رشته تحصیلی و سابقه خدمت تفاوت معنی داری دیده نشد.

بحث

بر اساس نتایج بدست آمده از تحلیل سؤال اول تحقیق، اعضای هیأت علمی بر وجود موانع راهبردی، آموزشی، فرهنگی اجتماعی و سیاسی در حد معناداری توافق داشتند:

راهبردها و سیاستهای کلان: در این پژوهش اعضای هیأت علمی وجود موانع راهبردی را تایید نموده اند. نتایج تحقیق جعفری و همکاران (۱۳۸۳) نیز فقدان نظام متمرکز تحقیقات جهت هماهنگی فعالیت ها و نبود بانک اطلاعاتی جامعی از تحقیقات را تایید نمود. همچنین، کوروین و کارن^۱ (۱۹۸۲) عدم هماهنگی برنامه های پژوهشی و توسعه ملی را نوعی خلا سیاستگذاری در سطح کلان مطرح می نمایند. براون^۲ (۲۰۰۴)، عدم ارتباط پژوهش با عرصه عمل را از نقاط ضعف نظام پژوهشی بیان می دارد. تحقیقات هننیکز و استیفنس^۳ (۲۰۰۴)، نیز نشان داد فقدان بانک جامعی از نتایج پژوهش ها، نبود ارتباط بین پژوهشگران و سیاستگذاران و فقدان نگاه سرمایه ای به پژوهش از مشکلات اصلی این حوزه به شمار می رود.

دانشگاه به عنوان یک سیستم باز، بخشی از محیط پیرامونی خود محسوب می شود و از سیاست گذاری و استراتژی های مدیران بالادست تأثیر می پذیرد و نوع نگرش و عملکرد سیاست گذاران آموزش عالی در تشدید یا تسهیل مشکلات مدیریت دانشگاه ها مؤثر می باشد. در تحقیق حاضر، میانگین دیدگاه اعضای هیأت علمی به همه گویه های موانع راهبردی بیش از ۸۰ از صد می باشد که نشان دهنده احساس این موانع در سطح بالایی

^۱Corwin & Karen

^۲Brown

^۳Hennink&Stephenson

است. در بین گویه های یاد شده، مشخص نبودن جایگاه بخش خصوصی در حوزه بهداشت و درمان با میانگین ۸۹/۱ از صد، نبود نظام ارزیابی مناسب از تحقیقات انجام شده (۸۸/۲) و نبود بانک اطلاعاتی جامعی از تحقیقات علوم پزشکی (۸۸/۱) بیشترین دغدغه پژوهشگران را در مورد موانع راهبردی و سیاست های کلان نشان می دهد. در حال حاضر بودجه تحقیقات بهداشت و درمان و درآمد دانشگاه ها محدود به بودجه صرفاً دولتی می باشد و همین امر منجر به ایجاد محدودیت های مالی در دانشگاه ها شده است. از طرف دیگر انحصاری بودن تحقیقات دولتی، زمینه رقابت علمی، تحرک و پویایی نظام تحقیقات نیز تقاضا محور بودن آن را کاهش می دهد. از آنجا که امکان اشتغال و درآمدزایی در بخش خصوصی، مطب و درمانگاه، اتاق عمل و ... در رشته های پزشکی زیاد است در صورت عدم درآمدزایی تحقیقات امکان اقبال آنها به فعالیت های بالینی و خدمات سلامت بیشتر شده و تحقیقات به حاشیه رانده می شود. پایین بودن سهم بودجه پژوهشی و عدم توزیع مناسب آن که در گویه های این تحقیق هم بدان اشاره شده است و بر این مشکل دامن می زند. علاوه مانع دیگری که بر کیفیت تحقیقات دانشگاهی و سودمندی آنها تأثیر می گذارد نظام ارزیابی تحقیقات دانشگاهی است. در علوم پزشکی و حوزه سلامت نیز هدف انجام پژوهش در وحله اول، ارتقای سطح سلامت و برقراری و پیشبرد عدالت بهداشتی در جامعه مطرح می شود. اما همچون بسیاری از کشورهای در حال توسعه، پژوهش های انجام شده کشور در راستای اولویت های اصلی نظام سلامت نبوده و نتایج آن تأثیر چندانی بر بهبود شرایط جامعه ندارد (ماجومدر ۲۰۰۴). بنابر این استقرار مکانیسم هایی که بتواند به طور راهبردی بین سطوح سیاست گذاری برنامه ریزی، هماهنگی، پایش و ارزیابی تحقیقات پیوند برقرار نماید ضروری به نظر می رسد (جعفری مجرد ۱۳۸۲: ۵).

موانع آموزشی: اعضای هیأت علمی در این تحقیق بر وجود موانع آموزشی در سطح معناداری اتفاق نظر داشته اند. تحقیق تجری (۱۳۸۲) نیز نشان داد، آموزش محور بودن و عدم پرورش روحیه پژوهشگرانه در مدرسه و دانشگاه مهمترین مشکل نظام آموزشی در عرصه تحقیقات است. لدلی و لاجوی^۱ (۱۹۹۳) در تحقیقی که بر روی پزشکان اطفال فارغ التحصیل انجام دادند دریافتند، افرادی که در دوران تحصیل آموزش های بیشتری در

¹ Ledley & Lovejoy

زمینه توانمندی پژوهشی دریافته‌اند و بیشتر با پژوهش درگیر شده‌اند در دوران اشتغال نیز بهره‌وری پژوهشی بالاتری را نشان داده‌اند. بررسی میانگین گویه‌های حیطه موانع آموزشی نشان می‌دهد عدم آماده‌سازی و پرورش روحیه پژوهشگری در نظام آموزشی قبل از دانشگاه با توافق ۹۰/۸ از صد مهمترین مانع فعالیت‌های تحقیقاتی در دانشگاه بیان شده‌است. بخش زیادی از مشکلات تحقیق را باید در نظام آموزشی قبل از دانشگاه جستجو کرد. در مدارس کشورمان معمولاً به انتقال مفاهیم و یافته‌های علمی اکتفا شده و از میان مدل‌های مختلف برنامه‌ریزی آموزشی و درسی بیشتر بر مدل‌های محتوا محور و معلم محوری تکیه می‌شود. نتیجه چنین نظام آموزشی، انباشت حجم زیادی از اطلاعات غیر مولد است. این در حالی است که اهداف استراتژیک برنامه‌های آموزشی ما می‌باید، آموزش چگونه یاد گرفتن، تفکر خلاق و تولید دانش باشد و نه گردآوری و ذخیره آن. برخی صاحب‌نظران حیاتی بودن پژوهش، ابداع و نوآوری در تعلیم و تربیت را به مثابه ضریان قلبی تشبیه می‌کند که باید حیات تازه را به طور مداوم به همه بافتها و سلولها انتقال دهد (مارگالف ۲۰۰۷: ۱). اساساً نظام آموزشی صرفاً با نام مدرسه و دانشگاه از یکدیگر جدا نمی‌شوند بلکه مجموعه نظام آموزشی، چرخه پیوسته‌ای است که محصولات نهایی آموزش و پرورش، ورودی‌های آموزش عالی را تشکیل می‌دهند و محصولات تربیت شده آموزش‌های دانشگاهی، نیروی متخصص مورد نیاز جامعه در بخش‌های مختلف از جمله آموزش و پرورش را تأمین می‌نمایند. لذا توجه به پویایی هر یک از اجزاء سیستم آموزشی در مجموع هم افزایی و توسعه همه جانبه کلیت سیستم را در پی خواهد داشت.

موانع سیاسی: اعضای هیأت علمی وجود موانع سیاسی در دانشگاه را تأیید نموده‌اند. بررسی میانگین گویه‌های این حیطه در جدول شماره ۴، نشان می‌دهد، این دسته از موانع در مقایسه با سایر حیطه‌ها میانگین کمتری را به خود اختصاص داده‌است. اگرچه در تحقیقات گذشته، به تأثیر موانع سیاسی بر تحقیقات کمتر پرداخته شده‌است، اما فضیلت خواه (۱۳۷۱) در پژوهشی تلویحاً به مسئله عدم استقلال علمی پژوهشگران و مراکز تحقیقاتی اشاره نموده‌است. ماجومدر^۱ (۲۰۰۴) در تحقیقی که در مورد موانع پژوهش در

¹Majumder

کشورهای آسیایی انجام داد به تأثیر تغییر و تحولات سیاسی بر تحقیقات علمی و برنامه‌های

توسعه‌ای این جوامع اشاره می‌نماید. هنینکز و استیفنز^۱ (۲۰۰۴) طی پژوهشی به بررسی ارتباط بین پژوهشگران و سیاست‌گذاران حوزه بهداشت و درمان در کشورهای آسیایی و آفریقایی پرداختند که بر اساس نتایج این پژوهش، مشکلات ناشی از تغییر دولت‌ها و تأثیر آن بر سیاست‌گذاری پژوهشی از مشکلات عرصه پژوهش در این کشورها بیان گردید. بیک مرادی و همکاران (۲۰۰۸) نیز در تحقیقی در مورد الزامات اثربخشی رهبری دانشگاهی در دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران به تأثیر مسائل سیاسی بر فضاهای علمی نظیر انتخاب مدیران دانشگاهی، عدم ثبات در مدیریت دانشگاه‌ها و پیامدهای منفی آن می‌پردازد (بیک مرادی و همکاران ۲۰۰۸). در تحقیق حاضر با توجه به آنکه رشته‌های علوم پزشکی مبتنی بر سلامت انسان بوده و ماهیتی غیر سیاسی دارند انتظار می‌رفت این دسته موانع کمترین حد را به خود اختصاص دهند. در بین گویه‌های این حوزه نیز، گزینه مربوط به آزادی علمی پژوهشگران که مستقیماً به موانع سیاسی در انجام پژوهش یا انتخاب موضوع پژوهش مربوط است کمترین میانگین را نشان داده است (۶۶/۷۵). اما بیشترین میانگینی که در این زمینه از سوی اعضای هیأت علمی احساس شده است تأثیر تنش‌های سیاسی بر پذیرش مقالات علمی (۷۹)، و تأثیر نگرش سیاسی حاکم بر روند فعالیت‌های دانشگاه (۷۷) بوده است. در مراتب بعدی تأثیر نگرشهای سیاسی برخی مدیران دانشگاهی بر فضای علمی و پژوهشی دانشگاه و تغییر مداوم برنامه‌ها و طرح‌های پژوهشی پس از تغییر و تحولات سیاسی به عنوان موانع سیاسی مؤثر بر فعالیت‌های پژوهشی مطرح شده است. سوماتیپالا و همکاران^۲ (۲۰۰۴) در تحقیقی دریافتند تعداد مقالات منتشر شده از کشورهای در حال توسعه در ۵ مجله معتبر علوم پزشکی کمتر از ۳/۲٪ بوده و بیشترین مقالات مربوط به کشورهای آمریکا و انگلستان بوده است. هرچند دلایل زیادی را می‌توان در این باره برشمرد اما تحقیقات دیگر موید این مطلب است که قدرت سیاسی کشورها و در اختیار داشتن مجلات و محافل علمی تأثیر معناداری در پذیرش و چاپ مقالات علمی

¹Henninks&Stephenson

² Sumathipala et al

داشته است بطوری که مقالات نویسندگان آمریکایی و انگلیسی در مجلاتی که سردبیران و هیأت تحریریه آنها متعلق به این کشورهاست بیشتر بوده است (توتارل ۲۰۰۲). همچنین در مطالعه‌ای که در مورد مقایسه تولیدات علمی کشورهای منطقه مدیترانه شرقی انجام شد نتایج نشان داد کشورهایی که از ثبات و استقلال سیاسی بیشتری برخوردار بودند در مقایسه با کشورهای در حال جنگ و بحران نظیر عراق، افغانستان، سومالی و ... تولیدات علمی بیشتری داشتند (امینی و همکاران ۲۰۰۹). که تا حدی نشان دهنده تأثیر ثبات سیاسی بر مدیریت دانشگاه‌ها به عنوان یک عامل مهم تأثیر گذار بیرونی می باشد. اصولاً جوامع بی ثبات و مملو از تغییر و تحولات زودگذر، در ایجاد محیطی آرام و مساعد برای تولید علم توفیق چندانی نخواهند داشت. اگر تغییر سیاست‌مداران و تصمیم‌گیرندگان، تغییر برنامه‌ها و سیاست‌های علمی را در پی داشته باشد و سیاست‌های پیشین کنار بروند، این امر باعث نامساعد شدن و تشتت فضای اندیشه ورزی برای دانشمندان خواهد شد. بنابراین لازم است رهبران دانشگاهی به دور از کشمکش‌های سیاسی، فضای علمی مناسبی را برای تولید و توسعه دانش فرا تر از دیدگاه‌های سیاسی فراهم آورند.

موانع فرهنگی - اجتماعی: بر اساس جدول شماره ۱ وجود موانع فرهنگی اجتماعی به عنوان یکی دیگر از موانع فعالیت‌های پژوهشی توسط اعضای هیأت علمی تأیید گردید. در تحقیقات حسینی و شمسایی (۱۳۷۶)، امینیایی (۱۳۷۸) و تجری (۱۳۸۲) نیز تأثیر موانع فرهنگی و اجتماعی بر فعالیت‌های پژوهشی از دیدگاه اعضای هیأت علمی بررسی شده و در حد معنی داری تأیید شده است. همچنین در تحقیقات شامایی و کفیر^۱ (۲۰۰۲)، موانع فرهنگی یکی از مشکلات پژوهش در دانشگاه‌های تربیت معلم فلسطین اشغالی مطرح شده است. سوماتیپالا و همکاران^۲ (۲۰۰۴) در بررسی مقایسه‌ای وضعیت تولید مقالات علوم پزشکی در کشورهای مختلف، موانع فرهنگی پژوهش را یکی از موانع اصلی کمی تولید علم در کشورهای آسیایی بر می‌شمرد. مقایسه گویه‌های مربوط به حیطه موانع فرهنگی اجتماعی نشان می‌دهد ضعف روحیه تلاش و جستجوگری برای نیل به اهداف در عموم جامعه با میانگین ۸۹/۲ از صد بیشترین مانع فرهنگی اجتماعی شناخته شده است و

¹Shamai & Keifer

² Sumathipala et al

پس از آن رابطه ضعیف دانشگاه‌ها و رسانه‌های جمعی در اشاعه فرهنگ پژوهش در کشور (۸۷) و ترجیح منافع شخصی به جای توجه به پیشرفت و توسعه کلان کشور (۸۶/۲) مهمترین موانعی بودند که در این پژوهش به آنها اشاره شده است. در این رابطه رسانه‌های عمومی نقش قابل توجهی در تقویت و ترویج روحیه علمی و کار جمعی در جامعه دارد. انعکاس فعالیت‌های پژوهشی و موفقیت‌های علمی، تجلیل از جایگاه علم و عالم و فرهنگ سازی و ایجاد حس خود باوری در جامعه از ضرورت‌های جامعه امروز ماست. همچنین ایجاد کرسی‌های نظریه پردازی و نقد علمی در تقویت فرهنگ پژوهش و افزایش ظرفیت‌های علمی در جامعه مؤثر خواهد بود.

در سؤال دو تحقیق دیدگاه اعضای هیأت علمی به تفکیک جنسیت، مرتبه علمی و داشتن مسئولیت اجرایی متفاوت بود:

جنسیت و تفاوت دیدگاه: با استفاده از آزمون تعقیبی توکی نتایج نشان داد، زنان موانع پژوهش را بیش از مردان احساس نموده‌اند. کیویک^۱ (۱۹۹۳) معتقد است زنان در مقایسه با مردان از شانس کمتری برای برخورداری از امکانات و شرایط اجتماعی خارج از دانشگاه دارند و از سویی وظایف سرپرستی و تربیت فرزندان در زنان بیش از مردان است. تفاوت دیدگاه زنان و مردان به ویژه در موانع فرهنگی اجتماعی شاید ناشی از آن باشد که زنان به لحاظ وظایف مادری و نقش تربیتی خود در خانواده، به مسائل فرهنگی و اجتماعی روابط انسانی توجه و حساسیت بیشتری دارند. در بررسی مقایسه این سؤال با تحقیقات پیشین، تحقیق تجری (۱۳۸۲) نشان داد بین دیدگاه اعضای هیأت علمی در خصوص موانع فرهنگی و آموزشی با جنسیت تفاوت معناداری مشاهده نشد. این اختلاف ممکن است ناشی از این باشد که نسبت زنان و مردان نمونه تحقیق تجری، با تحقیق حاضر متفاوت می‌باشند. در تحقیق تجری درصد زنان و مردان به ترتیب ۲۶/۹٪ به ۶۹/۷٪ بوده در حالی که در تحقیق حاضر زنان ۴۶/۷٪ و مردان ۵۳/۳٪ از نمونه تحقیق را تشکیل می‌دهند.

مرتبه علمی و تفاوت دیدگاه: نتایج تحقیق عسگری و فرمانبر نیز با پژوهش حاضر همسو بوده و و مربیان در مقایسه با استادان موانع را بیشتر احساس نموده‌اند (عسگری و

¹Svein Kyvik

فرمانبر ۱۳۸۸: ۲۴۵). این تفاوت شاید ناشی از آن باشد که رتبه علمی بالاتر، موجب ایجاد پایگاه اجتماعی بهتر، امنیت و ثبات شغلی، عدم نگرانی از طی مراتب ارتقاء، افزایش حقوق و مزایا، افزایش آگاهی های شغلی و توان برقراری بیشتر ارتباطات سازمانی به ویژه ارتباطات غیر رسمی در حل و فصل مشکلات و موانع می شود.

داشتن مسئولیت اجرایی و تفاوت دیدگاه: نتایج این تحقیق نشان داد بین دیدگاه های اعضای هیأت علمی در خصوص موانع پژوهش، با داشتن مسئولیت اجرایی تفاوت معنادار وجود دارد و مسئولین موانع را کمتر از سایرین احساس نموده اند. که با نتایج تحقیق حسینی و شمسایی (۱۳۷۶) همسو می باشد. اما در تحقیق تجری (۱۳۸۲) بین موانع تحقیق و داشتن مسئولیت تفاوت معناداری مشاهده نگردید. علت تفاوت شاید ناشی از ترکیب افراد نمونه تحقیق باشد به طوری که در تحقیق تجری تنها ۲۵٪ افراد دارای مسئولیت اجرایی می باشند ولی در تحقیق حاضر ۴۶/۳٪ از افراد دارای مسئولیت اجرایی می باشند.

سابقه تدریس و تفاوت دیدگاه: در خصوص تاثیر سابقه تدریس بر دیدگاه های اعضای هیأت علمی نیز، نتایج این تحقیق با نتیجه تحقیق تجری (۱۳۸۲) همسو می باشد ولی تحقیق (حسینی و شمسایی، ۱۳۷۶) نشان داد افرادی که سابقه تدریس بیشتری داشتند میانگین موانع را کمتر نشان داده اند. علت این اختلاف شاید در تفاوت ویژگی های جامعه آماری دو پژوهش باشد.

نتیجه گیری

شناخت دانشگاه ها اساساً باید با رویکردی سیستمی و در متن جامعه صورت پذیرد و رفع مشکلات پژوهشی در دانشگاه بدون شناسایی عوامل پیرامونی آن امکان پذیر نیست. چنان- که عوامل بنیادی چون مشکلات نظام آموزشی قبل از دانشگاه، تأثیر نگرش های سیاسی بر فضای علمی، به تعویق افتادن و کندی روند فعالیت های علمی در اثر تغییر و تحولات سیاسی، مسائل فرهنگی و اجتماعی و باورهای شکل گرفته در جامعه و نیز بسیاری از سیاست گذاری های سطح کلان آموزش عالی از مواردی هستند که بر اداره امور دانشگاه ها تأثیر دارند.

نکته اصلی در مورد سیاست‌گذاری توسعه علمی و پژوهشی آن است که کشور، در راستای توسعه ملی باید رویکرد مشخصی داشته و با برنامه‌ریزی‌های مناسب به ایجاد ساختارهای تحقیقاتی پویا اقدام ورزد. اما آنچه در عمل مشاهده می‌شود، سیاست‌ها و ساختارهای موجود، تقلیدی از الگوهایی است که با گاه شرایط جامعه ما تناسب چندانی ندارند. از پیامدهای این امر می‌توان به عدم هماهنگی در سیاست‌گذاری، عدم هماهنگی بین سیاست‌گذاری و اجرا، غیرواقعی بودن اولویت‌های تحقیقاتی و نبود یک رویکرد نظام‌گرا در تحلیل و تبیین نیازها، تداوم شکاف بین مراکز پژوهشی و دستگاه‌های اجرایی، روشن نبودن استراتژی توسعه کشور و در نتیجه عدم کاربست نتایج تحقیقات اشاره کرد که جملگی از مهمترین چالش‌های نظام سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری به شمار رفته و فرایند تحقیقات و سرمایه‌گذاری در این بخش را بی‌اثر خواهد ساخت. همچنین وجود بانکهای اطلاعاتی جامع تحقیقات از جمله زیر ساختهای ضروری است که زمینه ساز انجام تحقیقات هدفمند و دقیق است. علاوه بر این جدایی دو وزارت بهداشت و درمان و علوم و تحقیقات به رغم ارتباطات بین رشته‌ای در این دو حوزه؛ نوعی جدایی علمی را نیز دامن زده است. به نظر می‌رسد تدوین بانک اطلاعاتی جامع و در دسترس از تحقیقات دانشگاهی می‌تواند تا حد زیادی از مشکلات محققین بکاهد.

بحث استقلال و آزادی علمی در دانشگاه‌ها به عنوان اصول شناخته شده و بدیهی آموزش عالی از دیگر مسائل تأثیرگذار در این باره است. تحقیقات نشان می‌دهد بهترین دانشگاه‌ها، مراکزی بوده‌اند که از نظر علمی مستقل عمل کرده‌اند و دولت نقش حمایتی و تسهیل‌کننده برای پژوهشگران داشته‌است. بیطرفی کامل در مورد جناح بندی‌های سیاسی، دوری از سیاست‌های تبعیض آمیز و حفظ اصالت و جایگاه علمی دانشگاه‌ها از جمله مواردی هستند که می‌باید در این حوزه در نظر گرفته شود.

در نقشه جامع علمی سلامت کشور نیز مکرراً بر بحث استقلال علمی دانشگاه‌ها، افزایش بودجه‌های پژوهشی و افزایش اختیارات دانشگاه‌ها در مدیریت مالی و اداری خود تأکید شده است آنچه مسلم است اعطای اختیارات به دانشگاه‌ها به مثابه کنار گذاشتن نقش دولت از آموزش عالی نبوده بلکه محول نمودن مدیریت به دانشگاه زمینه پاسخ‌گویی بیشتر در دانشگاه و امکان ایجاد فرصت برای دولت در جهت دهی کلی و پایش و نظارت کیفی

در آموزش عالی را بوجود خواهد آورد. همچنین توجه به برنامه ریزی استراتژیک به عنوان یک ضرورت مهم در دانشگاه‌ها می‌تواند به عنوان یک نقشه راه در رسیدن به اهداف سند چشم انداز توسعه موثر بوده و از بسیاری از دوباره کاریهای ناشی از تغییر و تحولات دوره ای سیاسی و اداری جلوگیری نماید.

اصلاح نظام آموزشی پیش از دانشگاه از بنیادی ترین اقدامات در ارتقای کیفی فعالیت های علمی در دانشگاه است. در این رابطه توجه به شیوه های فعال یاددهی و یادگیری و پژوهش محوری در آموزش، زمینه پرورش روحیه نقد و جستجوگری در دانش آموزان و توانمندسازی علمی آنها در دانشگاه را بوجود خواهد آورد. همچنین توجه به آموزش های عمومی^۱ نظیر آشنایی با روش های تحقیق، تفکر علمی، یادگیری مداوم، استدلال منطقی و ... از دیگر الزامات است که می باید در آموزش های دانشگاهی و حتی پیش از دانشگاه به آن توجه شود.

پاره ای از مشکلات نیز از مسائل فرهنگی و اجتماعی نشات می گیرد که در این باره نقش رسانه های جمعی و فرهنگ سازی در جامعه از اهمیت زیادی برخوردار است. یکی از مشکلات فرهنگی اجتماعی پژوهش، فردگرایی و نبود روحیه مشارکت در بین افراد بیان شد. بدین منظور لازم است علاوه بر ترویج روحیه کار گروهی و فعالیت های جمعی در فرهنگ عامه جامعه و گسترش آن در نظام تربیتی و آموزشی پیش از دانشگاه، در ارزشیابی فعالیت های آموزشی و پژوهشی اعضای هیات علمی نیز شاخص هایی چون کارگروهی، میزان استفاده از نظرات مشورتی سایر متخصصین و تحقیقات بین رشته ای به عنوان شاخص های کیفی در فعالیت های علمی در نظر گرفته شود. همچنین برگزاری همایش های علمی با موضوعات بین رشته ای می تواند در فرهنگ سازی و افزایش انگیزه کار گروهی و بین حرفه ای موثر باشد. که این امر نزدیکی و ارتباط هرچه نزدیکتر رسانه های جمعی و مراکز علمی را میطلبد. در این باره فرهنگ سازی و تقویت ارزشها و نمادهای علمی به ویژه در دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی از الزامات حوزه تحقیقات است. نماد های علمی دامنه وسیعی از سمبل ها و نشانه های فیزیکی تا نماد های غیر فیزیکی و معنوی همچون الگوهای رفتاری موثر، توسعه فرهنگ علمی، تقدیر و تکریم بزرگان و ...

¹General Education

را در بر می گیرد که می تواند بر تقویت فضاهاى علمى تأثیر گذار باشد (یمنى ۱۳۸۶ : ۱۲۹-۱۲۷).

بر اساس نتایج پژوهش، گروه مربیان در مقایسه با سایر گروه ها موانع را بیشتر احساس نموده بودند. در این رابطه، اتخاذ تدابیری در جهت تسهیل امکان شرکت در سمینارها و کنفرانس های خارج از کشور، فرصت های مطالعاتی و برقراری ارتباطات علمى و پژوهشى با سایر مراکز پژوهشى و نیز تسهیل در شرایط ادامه تحصیل این گروه مى تواند در ارتقای توانمندی ها و تجارب پژوهشى افراد و رفع موانع موجود مؤثر باشد.

فهرست منابع

- آراسته، حمیدرضا (۱۳۸۳)، «آزادی علمی». دایره المعارف آموزش عالی. به کوشش نادرقلی قورچیان و همکاران. جلد ۱. تهران: بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی، صص ۴ - ۱
- انصافی، سکیته. غریبی، حسین (۱۳۸۶)، «دانش ایران در سطح بین المللی؛ مقایسه وضعیت تولید علم در پانزده کشور جهان»، سالنامه دانش ایران: پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران، <http://iranknowledge.irandoc.ac.ir>
- امینیایی، مریم (۱۳۷۸)، «بررسی علل عدم گرایش استادان رشته های علوم انسانی و رفتاری به تحقیق و تتبع در ایران». چکیده تازه های تحقیق در دانشگاه ها و مراکز تحقیقاتی ایران. دوره ۷. شماره ۴. تهران: پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران.
- تجری، مریم (۱۳۸۲)، «بررسی موانع فعالیت های تحقیقاتی در دانشگاه های علوم انسانی شهر تهران از دیدگاه اعضای هیأت علمی». پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی.
- جاودانی، حمید (۱۳۸۳)، «استقلال آکادمیک». نامه آموزش عالی، سال اول، شماره ۴: مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی صص ۱۲ - ۹ مرداد ماه.
- جعفری مجرد، الهام و همکاران (۱۳۸۲)، «تقویت ساز و کارهای کشوری در پشتیبانی از پژوهش در ضرورت های بهداشت ملی؛ نگاهی گذرا به تجربیات دیگر کشورها»، ویراستاری محمد رضا محمدی. به سفارش مرکز تحقیقات علوم پزشکی کشور. چاپ دوم: انتشارات اندیشمند.
- جعفری، هدایت و همکاران (۱۳۸۳)، «بررسی نظرات اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی مازندران پیرامون عوامل بازدارنده درون و برون سازمانی مؤثر در انجام تحقیقات به وسیله اعضای هیأت علمی». فصلنامه آموزشی پژوهشی شکبیا، سال چهارم، شماره ۷-۶، پاییز و زمستان، صص ۲۰ - ۱۳
- حسینی، سید محمود. شمسایی، ابراهیم (۱۳۷۶)، «موانع و تنگناهای پژوهشی از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشکده های کشاورزی»، مجموعه مقالات نخستین سمینار آموزش عالی در ایران، جلد ۱: دانشگاه علامه طباطبائی، صص ۵۳۸ - ۵۰۸.
- حکیم، اشرف السادات. موسوی، پروانه (۱۳۸۸)، «بررسی دیدگاه های اعضاء هیأت علمی گروه پرستاری مامایی دانشگاه علوم پزشکی اهواز در خصوص مشکلات موجود در انجام فعالیت های

پژوهشی». مجله سبز سال دوم، شماره ۶ ویژه نامه دهمین همایش کشوری آموزش علو پزشکی: دانشگاه علوم پزشکی شیراز، اردیبهشت ماه.

سالم صافی رضا و همکاران (۱۳۸۸)، «بررسی نظرات اعضای هیات علمی در خصوص موانع تحقیق در دانشگاه علوم پزشکی ارومیه». مجله سبز سال دوم، شماره ۶ ویژه نامه دهمین همایش کشوری آموزش علو پزشکی: دانشگاه علوم پزشکی شیراز، اردیبهشت ماه.

«سند چشم انداز بیست ساله توسعه کشور»، برنامه پیشنهادی وزارت علوم تحقیقات و فناوری (۱۳۸۴)، ارائه شده توسط محمد مهدی زاهدی (وزیر وقت)، نامه آموزش عالی. شماره ۱۷ (ضمیمه)، مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی، بهمن ماه.

شریعتمداری، علی (۱۳۸۳)، «ارتقای سطح علمی کشور»، دایره المعارف آموزش عالی. به کوشش نادر قلی قورچیان و همکاران. جلد ۱: تهران: بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی، صص ۱۳۵ - ۱۲۹.

صافی، احمد (۱۳۸۰)، «اهمیت و جایگاه پژوهش در آموزش و پرورش، تلاشها، چالشها و سیاست های آینده»، پژوهش نامه آموزشی، شماره ۳۵.

صدیق، محمد جعفر و همکاران (۱۳۸۳)، «پارک های تحقیقاتی و توسعه تحقیقات»، دایره المعارف آموزش عالی، به کوشش نادر قلی قورچیان و همکاران. جلد ۱، تهران: بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی، صص ۲۴۹ - ۲۴۵.

عباسی، محمد (۱۳۸۸)، «بررسی اهمیت موانع پژوهش اعضاء هیات علمی دانشکده های پرستاری مامائی شهر تهران»، مجله سبز سال دوم، شماره ۶ ویژه نامه دهمین همایش کشوری آموزش علو پزشکی: دانشگاه علوم پزشکی شیراز، اردیبهشت ماه.

عسگری، فریبا؛ فرمانبر، ربیع اله (۱۳۸۸)، «استاد پژوهشگر؛ چالشها و راهکارها»، مجله سبز سال دوم، شماره ۶ ویژه نامه دهمین همایش کشوری آموزش علوم پزشکی: دانشگاه علوم پزشکی شیراز، اردیبهشت ماه.

فاطمی، حسن (۱۳۷۴)، «مشکلات تحقیق در راه توسعه جهان سوم»، چاپ اول: شرکت سهامی انتشار.

فرمان، باربارا (۱۳۸۳)، «فلسفه آموزش عالی»، ترجمه حمید رضا آراسته، دایره المعارف آموزش عالی. به کوشش نادر قلی قورچیان و همکاران. جلد ۱ تهران: بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی، صص ۶۸۳ - ۶۷۷.

فضیلت خواه، محسن (۱۳۷۱)، «بررسی موانع و مشکلات تحقیقات اجتماعی در ایران»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده علوم انسانی.

قانع‌ی راد، محمد امین (۱۳۷۹)، «ساختار مدیریت نظام علمی کشور»، تهران: مرکز تحقیقات علمی کشور.

قورچیان، نادرقلی (۱۳۸۳)، «آسیب شناسی و آسیب زدایی پژوهشی کشور»، دایره المعارف آموزش عالی. به کوشش نادر قلی قورچیان و همکاران. جلد ۱. تهران: بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی، صص ۸ - ۴.

کریمی، علی (۱۳۸۳)، «جنبش نرم افزاری»، مجموعه مقالات و گفتارها، به اهتمام مسعود جورابلو، چاپ اول: الهه ناز، صص ۴۴-۱۷

کریمیان، زهرا و همکاران (۱۳۸۹)، «مطالعه روند آموزش علوم پزشکی توسط کشورهای منطقه مدیترانه شرقی در همایش‌ها و مجلات بین‌المللی سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۹». طب و تزکیه، ویژه نامه یازدهمین همایش کشوری آموزش علوم پزشکی، اردیبهشت ماه.

محمدرضایی، حسن. سرحدی، مهیار (۱۳۷۵)، «تحقیق و توسعه و سیاست علمی»، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

ملک‌افضلی، حسین و همکاران (۱۳۸۳)، «روش شناسی پژوهش‌های کاربردی در علوم پزشکی: دانشگاه علوم پزشکی تهران»

هداوندی، سعید (۱۳۸۲)، «پژوهش و پژوهش محوری در قاب باید‌ها و نباید‌ها»، ماهنامه صنایع الکترونیک، شماره ۱۰، صص ۴۵ - ۳۵.

یمنی دوزی سرخابی، محمد (۱۳۸۶)، «بررسی وضعیت کیفیت تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید بهشتی»، گزارش طرح: دانشگاه شهید بهشتی.

Amini. M, Kojuri. J, Lotfi. F, Karimian. Z, Supervised by Dr. Ali Sadeghi Hassan Abadi(2009), "Research Priorities in Medical Education in Eastern Mediterranean Region (EMR)", Education Development & Research Center in Shiraz University of Medical Sciences and World Health Organization(WHO)

Bikmoradi A, Brommels. M, Shoghli. AR, Sohrabi. Z, Masiello. I,(2008). "Requirements for effective academic leadership in Iran: A Nominal Group Technique exercise", BMC Medical Education 22 April 2008, PP. 1-7

- Brown. J. H. (2004), "*Facilitating research utilization, across – sector review of research evidence*", IJPSM, IJPSM (International Journal of Public Sector Management) Vol. 17, No. 6, PP. 534 - 552.
- Cohen. L., Manion, L., Morrison. K. (2001), "*Research Methods in Education, fifth edition*", Taylor and Francis Group, London New York.
- Corwin. R., Karen L. (1982), "*Organizational barriers to the utilization of research*", Administrative Science Quarterly, Vol. 27, Iss.4, 18 pgs (Abstract).
- Hennink. M., Stephenson. R. (2004), "*Using research to inform health policy: barriers and strategies in developing countries*", opportunity and choices working paper ,No. 9, PP. 1-37
- Kyvik. S. (Jul 1993). "*Academic Staff and Scientific Production*", Higher Education Management, Vol. 5, No. 2, PP. 191-202.
- Ledley. F. D., Lovejoy. F. H. (September 1993), "*Factors influencing the interest, career paths, and research activities of recent graduates from an academic pediatric residency program*". PEDIATRICS, Vol. 92, No. 3, pp. 436– 441.
- Majumder. M. A. A. (March 2004), "*Issues and priorities of medical education research in Asia*", Annals Academy of Medicine, Vol. 33, No. 2, pp. 257 – 263.
- Margalef. L. G., Roblin. N. P. (2007), "*Innovation, research and professional development in higher education: Learning from our own experience, teaching & teacher education*", university of Alcala, Spain, 2007.03.07, p 1.
- Peterson. J.C., et al. (2007), "*Framework for research utilization applied to seven case studies*", American Journal of Preventive Medicine, Published by Elsevier Inc, Vo 33, No. 1, pp: 21 – 34.
- Shamai. S., Kefir. D. (2002), "*Research activity and research culture in academic teacher' college in Israel*", Teaching in Higher education, Vol. 7, No. 4, PP. 397 – 410
- Sumathipala. A., et al. (2004), "*Under-representation of developing countries in research literature: Ethical issues arising from a survey of five leading medical journals*", BMC Medical Ethics, October 2004, 6 page.
- Tutarel.O,(2002), "*Geographical distribution of publications in the field of medical education*", BMG Medical Education, 2002: 2:(3) pp.1-7

